

Regeringens proposition

1978/79: 87

om finansiellt stöd till Luossavaara-Kiirunavaara AB

beslutad den 11 januari 1979.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

ERIK HUSS

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att Statsföretag AB får ett tillskott av 700 milj. kr. för att genomföra en finansiell rekonstruktion av Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB). Medlen är avsedda att täcka 1978 års förlust i LKAB och möta finansiella påfrestningar som kan uppstå under år 1979. Vidare föreslås ett anslag av 135 milj. kr. för investeringar och andra sysselsättningsfrämjande åtgärder för att upprätthålla sysselsättningen vid LKAB. Genom dessa åtgärder avses ca 530 personer av den personal som bedöms bli övertalig vid bolaget att få sysselsättning under ca ett års tid.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-01-11

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Wirtén, Huss, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, De Geer, Blix, Cars, Gabriel Romanus, Tham, Bondestam.

Föredragande: statsrådet Huss.

Proposition om finansiellt stöd till Luossavaara-Kiirunavaara AB

1 Inledning

Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) bildades år 1890. Riksdagen godkände år 1907 ett avtal mellan Trafik AB Grängesberg-Oxelösund, som ägde samtliga aktier i LKAB, och staten, enligt vilket staten skulle överta hälften av aktierna i LKAB och ha inlösenrätt till resten. Efter inlösen år 1957 innehade staten 95,7% av aktiekapitalet. Trafik AB Grängesberg-Oxelösund behöll 4,3%. Statens aktier i LKAB överfördes den 1 januari 1970 till Statsföretag AB vid dess tillkomst. År 1976 inlöste Statsföretag resterande aktier i LKAB.

LKAB:s verksamhet består i huvudsak av produktion och förädling av järnmalm. Av försäljningsintäkterna hänför sig över 90% till denna verksamhet.

Utvecklingen under lågkonjunkturåren 1975–1978 inom stålindustrin har medfört bl. a. att LKAB drabbats av svårigheter att avsätta sin malmproduktion. Företaget kunde emellertid trots stålkrisen åren 1975–1976 redovisa vinster. Detta har sin förklaring i att företaget under tidigare år kunnat bygga upp betydande finansiella och tekniska resurser. Åren 1977 och 1978 uppstod emellertid betydande förluster och förluster kan förutses också under de närmaste åren.

LKAB:s förutsättningar för företagsekonomiskt lönsam brytning och försäljning av järnmalm under perioden fram till år 1983 har utretts av en arbetsgrupp bestående av företrädare för Statsföretag, LKAB och berörda personalorganisationer. Arbetsgruppen, som antog namnet Strukturutredning LKAB 1978, redovisade i augusti 1978 resultatet av sitt utredningsuppdrag i en rapport. Ett sammandrag av rapporten bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Statsföretag har i skrivelse den 21 december 1978 lämnat en redogörelse för utvecklingen inom LKAB och begärt att staten skall medverka i en finansiell rekonstruktion av LKAB. Statsföretag har vidare begärt statlig finansiell medverkan i investeringar och andra sysselsättningsskapande åtgärder för att upprätthålla sysselsättningen vid LKAB.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Världsmarknaden för järnmalm

Efter en period av knapphet på malm i mitten av 1950-talet expanderade kapaciteten i järnmalmsgruvorna inom Atlantområdet genom nya gruvetableringar under 1960-talets början och därefter. Detta skedde genom att dessa nya gruvor och även äldre gruvor byggdes ut. Under senare hälften av 1960-talet ökade gruvinvesteringarna i Västaustralien kraftigt. Högkonjunkturåren 1973 och 1974 ingav malmförbrukarna farhågor om en framtida knapphet på malm. Mot denna bakgrund gjordes nya gruvinvesteringar runt om i världen.

Järngruvenäringen är nu etablerad på alla kontinenter. För exportändamål har först de kustnära reserverna utnyttjats men efter hand har även stora, rika fyndigheter längre in på kontinenterna tagits i anspråk.

Världens totala exportkapacitet för järnmalm bedöms uppgå till ca 500 milj. ton några år in på 1980-talet jämfört med 430 milj. ton år 1977. Överskottskapaciteten inom gruvnäringen beräknas i dag till ca 80 milj. ton exportmalm. Konkurrenssituationen för järnmalm har skärpts av att ny exportkapacitet i storleksordningen 50–60 milj. årston malm har tillkommit på världsmarknaden under de senaste åren. Överutbudet på malmmarknaden väntas bestå ytterligare ett antal år. Bättre balans väntas först i mitten av 1980-talet. Nu aktuella marknadsbedömningar för 1980-talet anger världens exportkapacitet för järnmalm till ca 600 à 650 milj. ton i slutet av nämnda årtionde.

Överutbudet på malmmarknaden har lett till att priserna sjunkit under de tre senaste åren.

Efterfrågan på järnmalm är helt beroende av utvecklingen inom järn- och stålindustrin. Lågkonjunkturen sedan år 1975 har drabbat den europeiska stålindustrin mycket hårt. Råstålsproduktionen inom Europeiska Gemenskaperna (EG), som år 1974 nådde 155 milj. ton, har under de därefter följande åren sjunkit till en nivå omkring 130 milj. ton. Den hårdnande konkurrensen från länder utanför Europa, framför allt Japan, har pressat ned stålpriserna, i många fall under de löpande driftkostnaderna. Lågt kapacitetsutnyttjande och stegrade produktionskostnader medför att stål-företagen redovisar mycket stora förluster. Förhållandena är likartade även för stålindustrin i bl. a. Japan. I EG, Förenta staterna och Japan står nu sammanlagt inemot 150 milj. ton råstålkapacitet outnyttjad av en total

kapacitet om ca 500 milj. ton. År 1977 redovisades en världsproduktion för stål av 673 milj. ton att jämföras med 710 milj. ton år 1974.

Den exporterande järngruveindustrin har utsatts för stora ekonomiska påfrestningar på grund av minskad efterfrågan på malm. Den internationella handeln med järnmalm sjönk från knappt 400 milj. ton år 1974 till ca 340 milj. ton år 1977. År 1974 svarade Europa, Förenta staterna och Japan för 98% av världens totala efterfrågan på importmalm och dessa regioner beräknas även under 1980-talet dominera marknaden med en marknadsandel av ungefär 90%. En låg produktionstakt inom ståltillverkningen slår oproportionellt hårt på konsumtionen av pellets, d.v.s. brända kulor, som tillverkas av nedmald malm. Detta beror på att stålverken i första hand utnyttjar sin egen sintringskapacitet, d.v.s. möjlighet att genom upphettning binda samman malmpulver till större stycken. Samtidigt har, särskilt inom pelletssektorn, gjorts betydande utbyggnader under de senaste åren. Resultatet härav är att pelletsverken är starkt undersysselsatta och i några fall har produktionen helt upphört.

Olika internationella prognoser pekar på att världens stålbehov kommer att öka om än i långsammare takt än under 1960-talet och början på 1970-talet. En stor del av produktionsökningen kommer att ske i länder som i dag har en liten stålkapacitet men som är stadda i kraftig utbyggnad. Områden som EG, Förenta staterna och Japan väntas komma upp till 1974 års stålproduktionsnivå först ett stycke in på 1980-talet. Inom Östersjöområdet räknar man med en fortsatt ökning av stålproduktionen och därmed ett ökat malmbehov.

2.2 LKAB:s verksamhet

LKAB:s uppgift är att "efterforska, utvinna och förädla mineraliska tillgångar och driva därmed förenlig rörelse". LKAB är statens mineralföretag med tyngdpunkt på produktion och förädling av järnmalm i Norrbotten. Företaget är en av världens större järnmalmsexportörer. Viktiga kundländer härför är Belgien/Luxemburg, Frankrike, Polen och Förbundsrepubliken Tyskland. Största inhemska kund är SSAB Svenskt Stål AB i Luleå.

Utöver järnmalm produceras inom LKAB-gruppen bl. a. bly-, zink- och volframsliger, industrimineral och sprängämnen. Vidare bedrivs malm- och mineralprospektering och internationell konsultverksamhet.

LKAB:s leveranser och produktion har successivt ökat från ca 10 milj. ton per år i början av 1950-talet till som mest kring 30 milj. ton år 1974. Utvecklingen har utmärkts av en fortlöpande tillväxt påverkad av periodens regelbundna konjunkturörelser.

Leveransvärdet för järnmalm ökade från ca 440 milj. kr. år 1950/51 till drygt 1940 milj. kr. år 1974. Även om kvantiteterna successivt har ökat under denna period har detta inte gällt malmpriserna. Under långa perioder

har dessa i löpande penningvärde varit konstanta eller sjunkande. Under de två senaste åren har genomsnittspriset sjunkit med närmare 25%.

Trots ofördelaktig prisutveckling var det genom teknisk utveckling, rationaliseringar och ökad volym möjligt att under 1950- och 1960-talen upprätthålla vinstnivån. Nettovinsten efter skatt låg under 1950-talet på i genomsnitt 185 milj. kr. per år. Under samma period uppgick skatten till i genomsnitt 190 milj. kr. per år. Under 1960-talet uppgick nettovinsten efter skatt till i genomsnitt 130 milj. kr. per år och den årliga skatten till i genomsnitt 130 milj. kr. per år. Under 1970-talet fram till år 1976 uppgick nettovinsten efter skatt till ca 35 milj. kr. per år och skatten till knappt 60 milj. kr. per år. Under denna period påverkades nettovinsten genom att LKAB lämnade koncernbidrag till Statsföretag och dess dotterbolag med i genomsnitt ca 75 milj. kr. per år.

Från förstatligandet år 1957 har LKAB lämnat utdelning och koncernbidrag på totalt drygt 1 700 milj. kr. Utdelning lämnades senast för år 1976.

LKAB investerade under 1950-talet totalt ca 830 milj. kr., under 1960-talet totalt ca 1 660 milj. kr. och under 1970-talet t. o. m. år 1977 totalt ca 2 660 milj. kr.

Järnmalsrörelsen

I Kirunaområdet bryts f. n. Kiirunavaara och Leveäniemi (Svappavaara). I Kiirunavaara bryts malmen på ca 450 meters djup. Produktionskapaciteten ligger med nu tillämpad skiftgång inom den närmaste 15-årsperioden på drygt 20 milj. ton per år. Malmen är en blandning av låg- och högfosformalm. Fosforn kan avlägsnas ur vissa typer av högfosformalm genom anrikning vilken ger en finkornig slig som medelst hoprullning och bränning omvandlas till hårda kulor, pellets. Pelletskapaciteten är 2 milj. ton. I Svappavaara bryts malmen i dagbrott. Årskapaciteten för färdiga produkter är 3,5 milj. ton, varav 3 milj. ton pellets. Transporten av Kirunaprodukter sker mot Narvik med järnväg, som är byggd för 25 tons axeltryck och kan ta högst 4 000 ton i varje tåg.

I Malmberget bryts malmen under jord på 450 meters djup. Samtliga malmer är av mellanfosfortyp och hela produktionen anrikas till lågfosforprodukter. Kapaciteten är totalt 8–9 milj. ton per år, inkl. en pelletskapacitet av drygt 4 milj. ton per år. Malmbergsprodukter transporteras både mot Luleå och Narvik. Järnvägen mot Luleå är byggd för 18 tons axeltryck. Största lastvikt är 2 500 ton.

Med nuvarande anläggningar är LKAB:s gruvkapacitet totalt ca 33 milj. ton per år färdiga produkter inkl. pelletskapacitet på ca 9 milj. ton. Försäljningen sker genom Malmexport AB, som till lika delar ägs av LKAB och Gränges AB.

Leveransvolymen uppgick år 1977 till 19,3 milj. ton vilket var en onormalt låg nivå. År 1978 steg leveranserna till 24,5 milj. ton. Denna ökning berodde bl. a. på att järnmalsproducenter i andra länder hade leverans-

svårigheter, förbättrade marknadsandelar för LKAB och tillkomst av nya kunder. Priserna låg i genomsnitt 15 % lägre än år 1977. För att utjämna konjunktursvängningarna har LKAB i betydande utsträckning upprätthållit produktionen och byggt upp lagren, varigenom ett jämnare sysselsättningsläge kunnat uppnås. Produktionen fick dock främst under år 1978 kraftigt begränsas eftersom lagernivån hade nått den övre gränsen för vad LKAB kan lagra. Järnmalmsproduktionen uppgick år 1978 till 18,5 milj. ton mot 21,3 milj. ton år 1977. Malmlagren minskades under år 1978 från 15 milj. ton till 8 milj. ton vid årets slut.

Avsättningsmöjligheter för LKAB:s järnmalm

Av en leveransvolym år 1977 på 19,3 milj. ton exporterades 18,1 milj. ton. Ca 80 % av exporten, eller 14,3 milj. ton, gick det året till EG-området, vilket motsvarade 14 % av EG-ländernas import av järnmalm. Motsvarande andel för LKAB var år 1974 19,2 %, då den totala leveransvolymen uppgick till 32,2 milj. ton. LKAB:s leveranser har sjunkit proportionellt mer än minskningen av importen bl. a. på grund av att den fosformalm-baserade stålproduktionen i Europa har haft särskilt svårt att hävda sig. Fram till 1970-talets stålpris låg tyngdpunkten av leveranserna på fosforrika malmer inom vilken sektor LKAB mötte föga konkurrens. I och med att tidigare förbrukare av fosforrik malm övergick till fosforläga produkter möttes emellertid LKAB av hela världsmarknadens utbud, som i kvalitets-hänseende ofta var lika bra som LKAB:s fosforläga malm.

LKAB arbetar för att behålla och vidga sin marknad. Marknadsföringen byggs ut. Företaget konkurrerar med kvalitet och nya produkter och försöker finna nya marknader för järnmalmen. I målsättningen för marknadsansträngningarna ingår att leveranserna skall hållas på en hög och jämn nivå. Kapaciteten utnyttjas därmed bättre.

Det totala marknadsutrymmet för LKAB-malmen begränsas av produkt-sammansättningen. Marknadsutrymmet för högfosformalm och pellets är begränsat. Företaget har gjort bedömningen att marknaden för högfosformalm kommer att krympa ytterligare. För pellets ökar däremot marknaden och bör vid mitten av 1980-talet ha lett till balans mellan tillgång och efterfrågan. LKAB anser att möjligheterna att sälja lågfosformalm är goda, och målet är att producera så stor kvantitet därav som möjligt.

LKAB:s möjligheter att konkurrera effektivt på malmmarknaden hämmas av att kostnadsläget jämfört med konkurrenterna är ogynnsamt. Produktionskostnaden per ton järnmalm i Brasilien och Australien ligger betydligt lägre än i Sverige.

Den huvudprognos som LKAB har gjort om leveransutvecklingen och som återfinns i utredningsrapporten innebär en viss kvantitetsökning till en total leverans av ca 26 milj. ton järnmalmsprodukter år 1983. Bedömningen grundar sig på antagandet att råstålsproduktionen i Europa kommer att öka till 1974 års nivå under den kommande femårsperioden. LKAB:s prognos i

detta avseende stämmer väl överens med andra internationella prognoser, bl. a. den som EG publicerat.

Övrig verksamhet

Vid sidan av järnmalmrörelsen är koncernen organiserad i följande verksamhetsgrenar. AB Statsgruvor som bryter sulfidmalm och volfram i Bergslagen, AB Forshammars Bergverk som bryter industrimineral i Bergslagen och Dalsland och Kimit AB som tillverkar sprängämnen i Kiruna. År 1977 bildades LKAB Prospektering AB som bedriver prospekteringsverksamhet och LKAB International AB som bedriver internationell konsultverksamhet.

LKAB och Boliden AB samverkar beträffande prospektering, forskning och utveckling kring de svenska alunskifferna. Samarbetet sker genom ett till lika delar ägt bolag, AB Svensk Alunskifferutveckling. De senaste åren har stora satsningar gjorts för att finna vägar för ett kommersiellt utnyttjande av landets stora tillgångar på alunskiffer. Former härför har sökts som tillfredsställer såväl företagsekonomiska som miljömässiga krav. Intresset har varit speciellt inriktat på Billingenområdet med Ranstad, för vars utveckling ett särskilt bolag har bildats Ranstad Skiffer AB, vari även Studsvik Energiteknik AB medverkar. För forsknings- och utvecklingsarbetet har fastställts ett treårigt program.

2.3 Ekonomisk utveckling

LKAB:s försäljningsintäkter för järnmalmprodukter beräknas för år 1978 till 1700 milj. kr. Den långvariga lågkonjunkturen och den allvarliga krisen inom järn- och stålindustrin har successivt försämrat LKAB:s resultat och finansiella ställning.

Fram t. o. m: år 1976 har förluster kunnat undvikas men för åren 1977 och 1978 redovisas förluster före bokslutsdispositioner och skatt på 630 milj. kr. resp. prel. 860 milj. kr. Bakgrunden är i första hand utvecklingen på malmmarknaden, som lett till lägre priser och minskade leverans- och produktionsvolymen, vilket i sin tur betytt högre kostnader per ton producerad malm. En annan bidragande orsak är kostnaderna för järnvägsfrakterna, som trots minskad fraktvolym ökat starkt på senare år.

I rörelseförlusten för år 1978 ingår en extra nedskrivning av anläggnings-tillgångar. Denna nedskrivning, som uppgår till 214 milj. kr., avser anläggningar som inte bedöms komma att utnyttjas under överskådlig framtid. Förlusten för år 1978 kan till en del täckas av disponibla reserver. Den beräknade nettoförlusten efter skatt uppgår till 617 milj. kr. Upplåningen har ökat snabbt och sammanhänger bl. a. med senare års rörelseförluster och omfattande investeringar i såväl lager som anläggningar. Upplåningen har under år 1978 kunnat hållas tillbaka till följd av stor lagerreduktion. Den ökade upplåningen har i sin tur resulterat i att soliditeten urholkats. Sedan år 1974 har soliditeten sjunkit från ca 60 % till beräknat 27 % år 1978.

Som villkor för tidigare upplåning på den svenska obligationsmarknaden gäller att summan av LKAB:s upplåning och vissa ansvarsförbindelser men exkl. förlagslån från Statsföretag och kortfristig upplåning, icke får överstiga företagets egna kapital. Om så sker äger emissionsbankerna rätt att förklara resp. lån förfallet till betalning. Utan finansiell rekonstruktion av LKAB kan sådan uppsägning förväntas i anslutning till bokslutet för år 1978. Vissa uppgifter om LKAB-koncernen redovisas i en särskild tabell. Tabellen bör fogas till protokollet i detta regeringsärende som *bilaga 2*.

Förbättring av konkurrenskraften och diversifiering

För att minska förlusterna har LKAB vidtagit en rad åtgärder. Produktionsvolymen har begränsats. Detta har inneburit bl. a. att tillverkningen av den högst förädlade produkten, pellets, reducerats starkt. Pelletsverket i Kiruna har varit stängt sedan i början av år 1978, medan verket i Svappaavaara körts med starkt beskuren produktion under hela år 1978. Samma gäller det största pelletsverket i MalMBERGET samtidigt som de mindre, äldre verken där varit helt avstängda. Högfosformalmens andel av brytningen har minskat. Produktionsinskränkningarna har kombinerats med åtgärder för att sänka den allmänna kostnadsnivån. De totala investeringarna har under år 1978 begränsats till ca 300 milj. kr., vilket innebär i det närmaste en halvering jämfört med åren 1976 och 1977.

Produktiviteten i gruvorna, som steg under 1960-talet, har haft en ogynnlig utveckling under senare år, påverkad av den låga avsättningen. Olika åtgärder har sedan hösten 1976 satts in för att sänka kostnaderna och höja företagets effektivitet. Dessa åtgärder har haft positiva effekter på kostnaderna. Under åren 1977 och 1978 har LKAB kunnat kompensera kostnadshöjningen till följd av inflationen och dessutom kunnat göra vissa ytterligare kostnadssänkningar. De olika insatserna i kostnadssänkande syfte väntas medföra successiva förbättringar i kostnadsläget under planeringsperioden.

LKAB:s kostnadsläge och därmed konkurrenskraft är i jämförelse med konkurrenterna f. n. otillfredsställande. Det är därför nödvändigt att företaget med kraft fullföljer det pågående effektiviseringsprogrammet.

LKAB har också för avsikt att utveckla nya verksamhetsgrenar som på sikt kan ge företaget en ny ekonomisk bas för sin verksamhet. Järnmalmsrörelsen befinner sig i ett skede där det finns risk för stagnation. LKAB har ett värdefullt kunnande inom gruvhantering och därtill gränsande aktiviteter. En förstärkning av företaget sker därför naturligast utifrån dessa kompetensområden. För gruvrörelsen är bl. a. prospekteringsverksamheten en viktig bas. Bolaget samverkar även med Statsföretag samt kommunala, statliga och fackliga organ för att bredda verksamheten framförallt i gruvorterna.

LKAB:s olika åtgärder att utveckla nya verksamhetsgrenar har redan medfört att vissa nya rörelsegrenar har tillkommit. Bland LKAB:s på-

gående projekt finns t. ex. investeringarna i ett apatitverk i Kiruna och förberedelse för kopparmalmsbrytning i Viscaria. Som exempel kan även nämnas LKAB:s olika projekt inom energiområdet med inriktning på produktion och utnyttjande av fasta energiråvaror.

2.4 Finansiell rekonstruktion

Marknadsutsikterna för år 1979 är enligt LKAB:s bedömning osäkra. Några tecken på en snar förbättring av konjunkturläget för den europeiska stålindustrin finns inte. LKAB räknar därför inte med någon höjning av leveranserna utöver 1978 års nivå. Under förutsättning att uppnådda marknadsandelar kan bibehållas räknar LKAB med en leveransnivå på 24 milj. ton för år 1979.

Det är ännu så länge svårt att göra en säker prognos över resultatutvecklingen för år 1979. Osäkra faktorer som tillsammans med marknadsutvecklingen påverkar resultatet är bl. a. prisutvecklingen och valutakurserna. LKAB räknar med stora förluster även för år 1979. De stora underskotten leder till att företaget utan finansiella stödåtgärder mot slutet av år 1979 kan komma att närma sig gränsen för upprättande av likvidationsbalansräkning.

Kostnaden för järnvägsfrakter hör till de poster som har ökat snabbast under de senaste åren. Den är nu en av de största kostnadsposterna för företaget. LKAB och Statens järnvägar (SJ) har träffat ett nytt fraktavtal för perioden 1979–1985. Det nya avtalet ger möjlighet till anpassning av transportkapaciteten till variationer i LKAB:s transportbehov. Avtalet innebär även en sänkning av fraktkostnaden. Uppgårelsen mellan LKAB och SJ omfattar dessutom ett rationaliseringsavtal. Genom kostnadssänkande investeringar och effektivisering i driften av malmbanan skall fraktkostnaden successivt sänkas under avtalsperioden.

I utredningen om LKAB:s framtida verksamhet har utifrån ett antal alternativa händelseförlopp gjorts en bedömning av resultatutfallet för järnmalmsrörelsen under den närmaste femårsperioden. Med de förutsättningar som LKAB räknar med i huvudalternativet beträffande leveranser, kostnader och priser redovisas ett positivt rörelseresultat före avskrivningar fr. o. m. år 1979. De successivt stigande planemässiga avskrivningarna medför att rörelseresultatet efter avskrivningar blir positivt först år 1981. Den stora räntebördan, som till sin huvuddel härrör från den betydande upplåningen före år 1979, medför att resultatet efter avskrivningar samt finansiella och extraordinära intäkter och kostnader blir positivt först mot femårsperiodens slut.

Osäkerheten i de faktorer som påverkar framtidsutvecklingen är betydande. LKAB har i olika utredningsalternativ försökt täcka in en rimlig del av osäkerheten beträffande avsättningens storlek. Den ekonomiska utvecklingen påverkas dock i lika hög grad av den framtida pris- och dollar-

kursnivån. Spännvidden i resultat mellan en alternativ prisutveckling på 10% högre eller 10% lägre prisnivå kan uppgå till ca 800 milj. kr. under femårsperioden. Av samma storleksordning är skillnaden i resultatpåverkan av alternativa avsättningsvolymmer. Skulle leveranserna stagnera på 1977 års nivå, leder detta till betydande underskott i rörelseflödet, åtminstone under de närmaste tre åren. Även om den största osäkerheten är koncentrerad till marknadssidan finns även inom LKAB osäkerhetsfaktorer. Detta gäller framför allt det egna effektiviseringsprogrammet. En utebliven effektivisering leder till en kraftig försämring under hela perioden.

Osäkerheten i prognoserna för den angivna femårsperioden försvårar självfallet bedömningen av järnmalmsrörelsens utveckling under de närmaste åren. En sammanvägning av positiva och negativa faktorer visar dock enligt utredningen att det sannolika utfallet innebär en successiv resultatförbättring.

Moderbolagets verksamhet omfattar till övervägande del järnmalmsrörelsen. Moderbolaget uppvisar därför under hela femårsperioden i all väsentligt samma resultatutveckling som denna. Möjligheten att genom användande av obeskattade reserver minska förlusterna efter skatt är begränsad och spelar någon roll endast för år 1978. Detta innebär att LKAB de närmaste åren kommer att redovisa förluster som måste balanseras.

Den negativa resultatutvecklingen får självfallet kraftiga inverkningar på balansräkningen. Genom de stora förlusterna förbrukas snabbt det egna kapitalet.

Koncernens resultatutveckling under den närmaste femårsperioden är i huvudsak densamma som moderbolagets. På motsvarande sätt överensstämmer koncernens skulder och egna kapital väl med moderbolagets. Genom att koncernen finansiellt inte skiljer sig väsentligt från moderbolaget hör det senare vara utgångspunkten för en finansiell rekonstruktion av verksamheten.

Som redan har anförts redovisas för år 1978 preliminärt en förlust före dispositioner och skatt på 860 milj. kr. Förlusten efter skatt uppgår till 617 milj. kr. Det egna kapitalet beräknas därmed utan rekonstruktion uppgå till ca 595 milj. kr. och om hänsyn tas till obeskattade reserver till ca 915 milj. kr.

Sedan utredningen om LKAB:s framtida verksamhet genomfördes har prognoserna i denna justerats med hänsyn till leveransutvecklingen, aktualiserade antaganden om valutakurser och det nya fraktavtalet med SJ. Den aktuella bedömningen omfattar åren 1979–1981 då utvecklingen under åren därefter får anses vara alltför oviss. Den väntade resultatutvecklingen för LKAB innebär att företaget utan en finansiell rekonstruktion kommer att redovisa förluster efter skatt som uppgår till ca 480 milj. kr. för år 1979, ca 600 milj. kr. för år 1980 och ca 455 milj. kr. för år 1981, totalt ca 1 535 milj. kr. LKAB anser att företaget inte kommer att ha möjligheter att själv

täcka dessa förluster. En tabell med moderbolagets preliminära resultat utan rekonstruktion år 1978 och budget för år 1979 bör fogas till protokollet i detta regeringsärende som *bilaga 3*.

Statsföretagsgruppens resultatutveckling bedöms bli sådan att inte heller moderbolaget anser sig ha några möjligheter att täcka LKAB:s väntade förluster eller i övrigt bistå LKAB i finansiellt avseende. Statsföretag har hemställt att staten skall medverka till en finansiell rekonstruktion av LKAB. Statsföretag framhåller bl. a. att den finansiella rekonstruktionen bör utformas så, att åtskillnad kan göras mellan de redan konstaterade förlusterna för år 1978 och den mer osäkra utvecklingen åren därefter. Statsföretag anser att den önskvärda skillnaden uppnås bäst genom dels ett medelstillskott för att täcka 1978 års underskott, dels ett lån med villkorlig återbetalningsskyldighet för att täcka de väntade underskotten åren 1979–1981.

Med anledning härav begär Statsföretag ett tillskott på 700 milj. kr. för förlusttäckning för år 1978. Statsföretag begär vidare ett lån till LKAB på 1 100 milj. kr. med villkorlig återbetalningsskyldighet. Lånet skulle lyftas under åren 1979–1981 och förutsätts vara räntefritt under tre år.

Statsföretag har i sin framställning även tagit upp frågan om värderingen av aktierna i LKAB i Statsföretags balansräkning. Det bokförda värdet av dessa aktier uppgår till 1 330 milj. kr. eller till ca en tredjedel av Statsföretags tillgångar. Enligt Statsföretags bedömning kommer inte aktierna under överskådlig tid att ge någon utdelning. En planmässig avskrivning av dessa aktiers bokförda värde är därför motiverad. Som en nedre gräns för aktiernas värde anger Statsföretag det nominella beloppet på aktierna, dvs. 500 milj. kr. Avskrivningsperioden bör sättas till fem år. Enligt Statsföretags uppfattning kan man inte balansera en sådan avskrivning i resultaträkningen med andra intäkter. En avskrivning av aktierna innebär således en ökning av moderbolagets förlust och får dessutom svåra återverkningar på finansieringen av Statsföretagsgruppens övriga verksamhet.

Statsföretag framhåller vidare att om en statlig medverkan vid en finansiell rekonstruktion av LKAB skulle innebära en mer kortsiktig lösning på LKAB:s problem aktualiseras en nedskrivning av LKAB-aktiernas bokförda värde redan i 1978 års bokslut. I sådant fall hemställer Statsföretag om ett tillskott på 150 milj. kr.

Jag delar Statsföretags uppfattning att en finansiell rekonstruktion av LKAB är nödvändig. Denna bör utformas så att LKAB inte finansiellt belastar Statsföretag så att det hämmar utvecklingen för övriga företag i gruppen.

LKAB har en väl utbyggd modern produktionsapparat och beslut om ytterligare stora investeringar blir, under förutsättning att marknadsutvecklingen blir den förutsedda, aktuella tidigast några år in på 1980-talet. Företaget genomför ett program för att effektivisera verksamheten och därmed förbättra resultaten. De närmaste årens utveckling blir av stor

betydelse för beslut om företagets verksamhet inför 1990-talet. Dessa omständigheter gör att staten bör medverka i en finansiell rekonstruktion av LKAB och därigenom ge företaget möjlighet att fortsätta verksamheten i nuvarande omfattning.

För att möjliggöra sådan rekonstruktion anser jag att staten bör i huvudsak täcka förlusten för år 1978. Med hänsyn till att LKAB har disponibla reserver att täcka en del av 1978 års förlust bedömer jag att 500 milj. kr. bör räcka för detta ändamål. Jag finner vidare att LKAB bör ges ett belopp för att möta finansiella påfrestningar som kan uppstå under år 1979. För detta ändamål bör 200 milj. kr. vara tillfyllest. Jag förordar sålunda att ett anslag av 700 milj. kr. för ändamålet tas upp på tilläggsbudget II till statsbudgeten för innevarande budgetår. Medlen bör utbetalas till Statsföretag som har att genomföra den finansiella rekonstruktionen av LKAB.

Jag är inte nu beredd att förorda att staten skall tillskjuta medel för att täcka LKAB:s beräknade finansieringsbehov för åren 1979–1981. Osäkerheten i prognoserna är alltför stor för att ställning nu skall kunna tas till behovet av medel. Företagets egna resultatprognoser för den aktuella perioden tyder dock på fortsatt behov av statliga medel. Jag vill därvid erinra om den betydelse för resultatutvecklingen som företagets effektiviseringsprogram har, och det angelägna i att detta fullföljs. Frågan om ytterligare finansiellt stöd får tas upp i slutet av år 1979 när resultatutfallet närmare kan bedömas.

Jag är inte heller beredd att nu ta upp frågan om tillskott till Statsföretag för nedskrivning av det bokförda värdet av LKAB-aktierna.

2.5 Sysselsättning vid LKAB

Antalet anställda i moderbolaget har genom rekryteringsstopp, förtidspensioneringar och annan s. k. naturlig avgång minskat med ca 760 personer under de senaste två åren. Antalet anställda i moderbolaget var vid utgången av år 1978 ca 7400. Samtidigt har antalet anlitade entreprenörer minskat kraftigt. Det starkt reducerade produktions- och investeringsprogrammet har medfört att LKAB trots detta har betydande personalöverskott.

Av LKAB:s anställda var därför under år 1978 ca 750 personer sysselsatta i särskilda arbeten finansierade av staten och Statsföretag. Detta innebär att antalet sysselsatta inom den ordinarie verksamheten under två år minskat med drygt 1500 personer.

Riksdagen beslöt våren 1978 (prop. 1977/78: 96, NU 1977/78: 50, rskr 1977/78: 225) att staten skulle lämna LKAB ett medelstillskott på 200 milj. kr. för att upprätthålla sysselsättningen vid företaget under år 1978. Medlen används till tidigareläggning av investeringar och andra sysselsättningsstödjande åtgärder. Dessa omfattar bl. a. miljöinvesteringar i Kiruna

och Malmberget, undersökningsarbeten, tillfartsorter och andra investeringar för kommande huvudtransportnivåer i Kiruna och Malmberget samt fortsatt gråbergsbrytning i Svappavaara för friläggning av malmkroppen. Dessa arbeten har givit sysselsättning åt ca 650 personer under ett års tid.

Vidare beslöt Statsföretag i början av år 1978 att bevilja LKAB 181 milj. kr. dels som ägartillskott, dels som ett t. v. ränte- och amorteringsfritt lån för investeringar i bl. a. ett apatitverk i Kiruna, förberedelser för kopparmalmsbrytning i Viscaria och en anläggning för fosforrening i Kiruna. I dessa investeringsarbeten har ca 100 personer sysselsatts under år 1978.

LKAB har studerat personalbehovet för de närmaste åren. Trots den snabba lageravvecklingen under år 1978 och en högre produktionsnivå år 1979 kommer ett personalöverskott att finnas under de närmaste åren. Enligt LKAB:s bedömning skulle personalöverskottet komma att uppgå till ca 650 personer under år 1979 och skulle med enbart naturlig avgång ha eliminerats under en femårsperiod. Av den övertaliga personalen kan ca 120 personer sysselsättas i projekt som påbörjats under år 1978 och som finansieras av Statsföretag. Den personal som därutöver beräknas vara övertalig uppgår således till ca 530 personer. Mot bakgrund av erfarenheterna från år 1978 är det min uppfattning att sysselsättningen för den övertaliga personalen bäst löses genom ett sysselsättningsprogram för år 1979 av samma karaktär som för år 1978.

LKAB har inför år 1979 inventerat de möjligheter som kan finnas att inom företaget finna meningsfulla arbetsuppgifter för den övertaliga personalen. Det har visat sig möjligt att genom främst tidigareläggning av arbeten av samma karaktär som för år 1978 skapa erforderlig sysselsättning.

De för år 1979 tillkommande objekten utgörs i första hand av

- miljö- och skyddsinvesteringar
- tidigareläggningar, bl. a. av undersökningsarbeten, arbeten på kommande huvudtransportnivåer i Kiruna och Malmberget samt verksamhetsbyggnader i Kiruna
- vissa nya investeringar som ökar effektiviteten och bidrar till lönsamhet även på kort sikt.

Det belopp som erfordras för de i sysselsättningsprogrammet upptagna arbetena har av LKAB beräknats till 170 milj. kr. Det bör här nämnas att av 1978 års sysselsättningsstödande åtgärder hos LKAB återstod investeringar för ca 35 milj. kr. vid årets utgång. Genom beslut den 7 december 1978 har arbetsmarknadsstyrelsen bemyndigats att göra utbetalningar till LKAB för ifrågakvarande investeringar även under år 1979 av anslagna 200 milj. kr. för ändamålet. För att kunna genomföra det planerade sysselsättningsprogrammet för år 1979 anser jag att det behövs ytterligare 135 milj. kr. Jag förordar att dessa medel ställs till LKAB:s förfogande under förutsättning att ca 530 personer, som annars skulle ha varsplats om uppsägning, garanteras sysselsättning under år 1979. Tillskottet bör lämnas i form av ett

särskilt bidrag för sysselsättningsstödande åtgärder till LKAB och anvisas på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1978/79. Det bör utbetalas successivt i takt med att investeringarna fullföljs.

De ca 530 personer som skall utföra dessa arbeten som finansieras med det särskilda bidraget bör ingå i en särskild arbetsstyrka, skild från ordinarie produktion. Jag har vidare räknat med att berörd personal, liksom är fallet när det gäller tillfälligt sysselsättningsbidrag till större företag, kan få del av tillgängligt arbetsmarknadsstöd, såsom utbildningsbidrag och flyttningsbidrag.

Det nu föreslagna särskilda stödet för sysselsättningsskapande åtgärder innebär att varselhotet för berörd personal kan undvikas för år 1979. En fortsatt utveckling enligt de verksamhets- och resultatprognoser som företaget nu har lagt fram innebär emellertid att personalinskränkningar kan bli nödvändiga under år 1980.

Även om sysselsättningen för den övertaliga personalen till en tid kan tryggas genom ett sysselsättningsprogram inom LKAB och personalöverskottet till övervägande del elimineras genom naturlig avgång, medför en sysselsättningsreducering vid LKAB att arbetsmarknaden väsentligt försämras för malmfältskommunerna. Denna sysselsättningsreducering medför sålunda inte bara minskad efterfrågan på gruvarbetskraft utan även minskad arbetskraftefterfrågan inom underleverantörsföretag och servicenäringarna. Jag vill därför efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet anmäla att arbete f. n. pågår inom regeringskansliet i syfte att senare i vår lägga fram ett regeringsförslag till riksdagen om regional- och sysselsättningspolitiska åtgärder i Norrbotten.

2.6. Sammanfattning

Sammanfattningsvis bör alltså Statsföretag ges ett tillskott av medel av 700 milj. kr. för att finansiellt rekonstruera LKAB. Tillskottet skall användas för att täcka 1978 års förlust i LKAB och för att möta finansiella påfrestningar under år 1979.

För sysselsättningsstödande åtgärder vid LKAB bör 135 milj. kr. anvisas. Medlen är avsedda för att finansiera investeringar och andra åtgärder i sysselsättningsfrämjande syfte i malmfältskommunerna. Härigenom beräknas ca 530 personer få sysselsättning under ca ett år.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag anfört i fråga om riktlinjer för sysselsättningsfrämjande åtgärder vid LKAB.

2. till *Tillskott av medel till Statsföretag AB* på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under fjortonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 700 000 000 kr.
3. till *Sysselsättningsfrämjande åtgärder vid LKAB* på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 under fjortonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 135 000 000 kr.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag föredraganden har lagt fram.

LKAB: s framtida verksamhet

Strukturutredning LKAB 1978

SAMMANFATTNING

Bakgrund och huvudslutsats

Statsföretag AB initierade med anledning av den finansiella krissituationen, som LKAB och därigenom också ägareföretaget ställts inför, en utredning om LKAB: s framtida verksamhet. Den genomfördes av LKAB och Statsföretag gemensamt i samarbete med representanter för LKAB: s personalorganisationer. Utredningsarbetet, som pågick från årsskiftet 1977/78 till augusti 1978, har resulterat i en rapport om LKAB: s framtida verksamhet.

Utredningsarbetet har bedrivits mot bakgrund av bl. a. följande förhållanden.

LKAB: s verksamhet i de norrbottniska malmfälten spänner över en mycket lång tidsrymd. Stora, permanenta samhällsbildningar har uppstått kring de lappländska gruvorna. Möjligheten att tillgodogöra sig gruvorna under lång tid har varit betingad av malmfyndigheternas storlek och närheten till den europeiska stålindustrin. Anknytningen till denna har medfört, att gruvdriften kommit att följa den europeiska stålindustrins utvecklings- och konjunkturmönster. Tider med lysande ekonomiska resultat har sålunda växlat med depressionstider, som fordrat samhälleliga stödåtgärder.

LKAB har under de tre à fyra krisår, som stålindustrin under åren 1975–1978 genomgått, drabbats mycket hårt. Företaget kunde dock under åren 1975 och 1976 trots stålkrisen redovisa vinster. För år 1977 uppstod emellertid en betydande förlust och förluster kan förutses också för de närmaste åren.

Utredningens huvudslutsats är att LKAB: s möjligheter att kvarleva som ett betydande järnmalmsföretag under lång tid framåt är goda. Det viktigaste målet är att göra företaget lönsamt. En förutsättning för detta är att LKAB rekonstrueras finansiellt.

I utredningen fastslås också, att en utveckling av LKAB som ett lönsamt järnmalmsföretag ställer mycket stora krav på att de åtgärder, som igångsatts för att åstadkomma resultatförbättring, med kraft fullföljs. I utredningen förutsätts också, att järnvägsfrakterna minskar, och att samhället gör vissa åtaganden.

LKAB-koncernens struktur

Järnmalmsrörelsen är LKAB:s dominerande verksamhet. Omsättningen var år 1977 1 573 milj. kr. (moderbolaget). Operativ verksamhet bedrivs dessutom genom följande dotterbolag:

		Omsättning 1977 milj. kr.
AB Förshammars Bergverk	industrimineral	44
AB Statsgruvor	sulfidmalm och volfram	33
Kimit AB	sprängämnen	25
LKAB International AB	konsultverksamhet	3
LKAB Prospektering AB	prospektering	(nybildat)

Utredningen behandlar i huvudsak järnmalmsrörelsen, eftersom den är LKAB:s väsentligaste rörelsegren och också är den verksamhet, som med sitt beroende av stålindustrin gett de stora förlusterna. Genom sin anknytning till en region, där gruvdriften utgör den dominerande näringsgrenen, har den också en avsevärd samhällelig betydelse. Utredningen belyser emellertid också andra rörelsegrenar, som är eller kommer att vara betydelsefulla för LKAB-koncernens utveckling. Möjligheten att utveckla företaget vid sidan av järnmalmsrörelsen ses som ett stöd för järnmalmsrörelsens fortlevnad.

De faktorer, som främst utgör förutsättningar för företagets framtid, och som studeras, hör samman med marknaden, varifrån intäkterna kommer, dvs. leveransnivåer för olika slag av produkter, produktutveckling, priser, metallurgiens utveckling etc., samt med transporterna och produktionen, där de största kostnadsposterna finns.

Utredningen ägnar ett omfattande studium åt strategier och åtgärder, som kan förbättra järnmalmsrörelsens lönsamhet och konkurrenskraft, liksom åt personell utvärdering och en beskrivning av samhällseffekter.

Utredningen preciserar slutligen en ekonomisk och finansiell utvärdering för järnmalmsrörelsen och för koncernen.

Järnmalmsmarknaden*Malmbehov. Internationell handel*

Järnmalmsmarknaden utmärks f. n. av ett utbud som vida överstiger efterfrågan. Detta överutbud är betingat av att stålkonsumtionen ligger betydligt lägre än vad som antagits i tidigare internationella prognoser och av att betydande gruvkapacitet kommit fram i länder som Brasilien och Australien. Man kan utgå från att stålindustrins behov av järnmalm kommer att kunna täckas ett stycke in på 1980-talet av den kapacitet, som finns tillgänglig eller sådan som tillkommer under de närmaste åren. Stora mängder malm, som finns lagrade hos gruvföretagen eller av stålindustrin, är också tillgängliga.

Det är sålunda ovisst om stålproduktionen i världen under de återstående åren av 1970-talet kan komma upp i nivå med 1974 års rekordhöga produktion, 710 milj. ton. År 1977 producerades 673 milj. ton. Den svåra stålkrisen under åren 1975–1978 har i synnerhet drabbat den västeuropeiska och den japanska stålindustrin. Dessa är de största importörerna av järnmalm och den exporterande järngruveindustrin har därför utsatts för stora ekonomiska påfrestningar på grund av minskad efterfrågan på malm. Den internationella handeln med järnmalm sjönk från knappt 400 milj. ton år 1974 till ca 340 milj. ton år 1977 (tabell 1).

Tabell 1. Internationell handel med järnmalm i milj. ton (År 1977 preliminärt)

Exp/Imp	EG		Japan		USA		Tot exp	
	1974	1977	1974	1977	1974	1977	1974	1977
LKAB	25,6	14,3	–	–	0,3	0,2	29,7	18,1
Australien	11,8	12,5	67,9	63,1	0,6	0,3	83,5	80,0
Brasilien	25,5	21,8	19,5	23,7	6,7	2,3	73,0	57,0
Canada	11,9	12,9	4,5	4,6	20,0	26,6	37,4	45,0
Indien	0,8	0,3	17,3	17,9	–	–	21,0	22,0
Liberia	19,8	14,2	1,3	0,4	2,8	1,8	25,5	18,0
Sovjet	3,8	2,3	1,0	1,0	0,1	–	43,3	45,0
Venezuela	7,9	4,3	–	–	15,6	6,3	24,3	12,2
Övriga	26,3	19,6	30,3	21,9	2,7	1,0	59,3	42,5
Totalt	133,4	102,2	141,8	132,6	48,8	38,5		
LKAB:s marknadsandel	19,2 %	14,0 %	–	–	0,6 %	0,5 %		

LKAB avsätter ca 75 % av sina leveranser inom EG-området. Utvecklingen inom denna marknad betyder därför mycket för bolagets framtida avsättning. Tidigare prognoser om stålindustrins utveckling har visat sig alltför optimistiska. Det synes emellertid inte finnas skäl att antaga att stålindustrin inom EG helt kommer att stagnera. Utredningsgruppen har ställt upp ett antal alternativ med som mest realistisk bedömning en produktion av 155 milj. ton resp. 165 milj. ton råstål för åren 1983 och 1990. Produktionen är f. n. 125–130 milj. ton. Sedan denna prognos gjorts har EG publicerat "EG-prognos 1978". Den anger som trolig produktion för år 1985 152–158 milj. ton (Se figur 1).

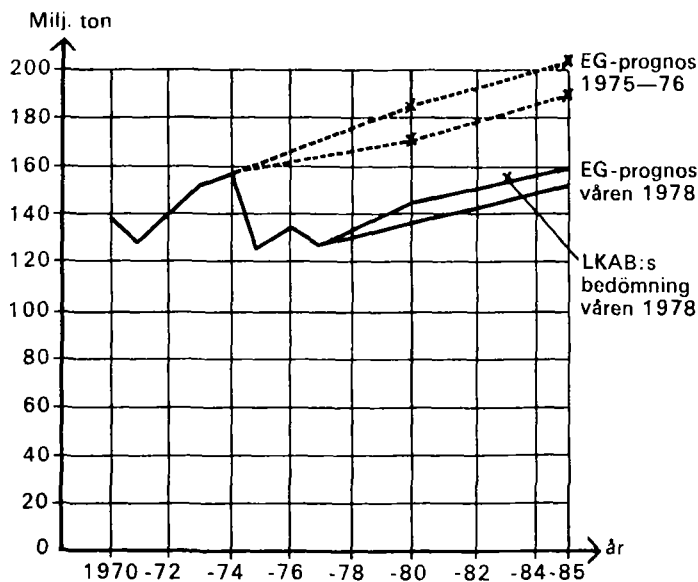
I utredningens rapport förutsätts alltså en produktionsökning inom EG:s stålindustri. Också inom övriga kundländer förutses ökning.

LKAB:s leveranser

LKAB:s leveranser (tabell 2) har sjunkit mer än proportionellt bl. a. på grund av att den fosformalm-baserade stålproduktionen i Europa haft särskilt svårt att hävda sig. Detta gäller i synnerhet den belgiska stålindustrin, som i stor utsträckning arbetar på export och med produkter som drabbats särskilt starkt av ökande konkurrens från nya ställänder.

LKAB marknadsför tre malmtyp: högfosformalm, lågfosformalm och

Figur 1. EG:s råstålsproduktion

pellets. Dessa malmtyper indelas i olika produkter med specifika metallurgiska egenskaper. Den metallurgiska utvecklingen har, delvis som en följd av nedläggning av gruvor på den europeiska kontinenten, allvarligt påverkat framtiden för LKAB:s högfosformalm. Thomasverken, som utnyttjat högfosformalm, har avvecklats, delvis av miljöskäl. Nya processer för stålframställning med användning av lågfosformalm har ersatt thomasprocessen.

Högfosformalmen kan renas från fosfor genom en höggradig anrikning. Fosfor kan i form av apatit användas som råvara i gödselmedelsindustrin. Den järnmalm som erhålls efter anrikningen är finmald och måste därför pelletiseras. Pellets är emellertid nu och för ett antal år framåt en produkt som finns i överskott på marknaden.

Tabell 2: LKAB:s leveranser

1 000 t	Högfosformalm		Lågfosformalm		Pellets		Totalt	
	EG	Övr	EG	Övr	EG	Övr	EG	Övr
1974	15 151	87	6 307	2 611	4 837	3 088	26 295	5 786
1977	7 753	104	4 370	2 769	2 202	2 071	14 325	4 944
Förändr do i %	-7 398 -49%	+17 +19%	-1 937 -31%	+158 +6%	-2 635 -54%	-1 017 -33%	-11 970 -46%	-842 -15%

Pellets används i Europa främst vid högt kapacitetsutnyttjande som komplement till den sinter stålverken själva tillverkar. Vid låg stålproduktionsnivå sjunker därför pelletsefterfrågan både snabbare och kraftigare än efterfrågan på t. ex. fines, dvs. finkornig malm.

LKAB har sina naturliga avnämarområden inom EG och runt Östersjön. Fram till 1970-talets stålkras låg tyngdpunkten för LKAB:s leveranser på fosforrika malmer (år 1977: 49 %, år 1967: 79 %, år 1957: 92 %), där LKAB hos kunderna i BRD och Belgien, tidigare även i Storbritannien, inom just denna sektor mötte föga konkurrens. När emellertid tidigare förbrukare av fosforrik malm övergår till fosforlåga produkter möter LKAB hela världsmarknadens utbud.

LKAB var den största malmlieferantören till den europeiska stålindustrin och därför också prisledare från tidigt 1900-tal t. o. m. förhandlingarna för leveransåret 1975. Denna roll har nu övertagits av den brasilianska statliga Rio Doce-koncernen, CVRD, vars starka expansion som järnmalmsexportör ännu är långt ifrån avslutad.

Den framtida malmsättningen är svårbedömlig, särskilt på längre sikt. I rapporten har därför ett antal alternativ studerats. Här skall endast visas det som av utredningsgruppen valts som ett huvudalternativ (tabell 3). Osäkerheten i bedömningarna illustreras av hur siffran för år 1978 förändrats.

Tabell 3: Leveransantaganden LKAB totalt.
Milj. ton järnmalmsprodukter

	1974	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	
Högfosformalm	15,2	7,9	10,3 ¹	10,7 ²	9,4	9,7	7,4	6,7	6,8
Lågfosformalm	9,0	7,1	8,6	8,8	9,1	10,4	10,7	10,5	10,7
Pellets	8,0	4,3	3,5	5,5	2,9	3,8	5,6	8,0	8,4
	32,2	19,3	22,4	25,0	21,4	23,9	23,7	25,2	25,9

Malmpriser

Malmmarknaden har i princip utvisat ett överutbud alltsedan slutet av 1950-talet. Endast för några få år under 1970-talets första hälft kan man tala om en bättre balans mellan utbud och efterfrågan. Överutbudet har avspeglats i en fallande priskurva, som efter några få år av upphämtning på grund av stål- och malmkrisen åter vänt nedåt under de tre senaste åren. Prissänkningarna cif Rotterdam beräknas till 35 % i realpriser. Samtidigt har det låga kapacitetsutnyttjandet i malmproduktionen verkat höjande på produktionskostnaderna per ton.

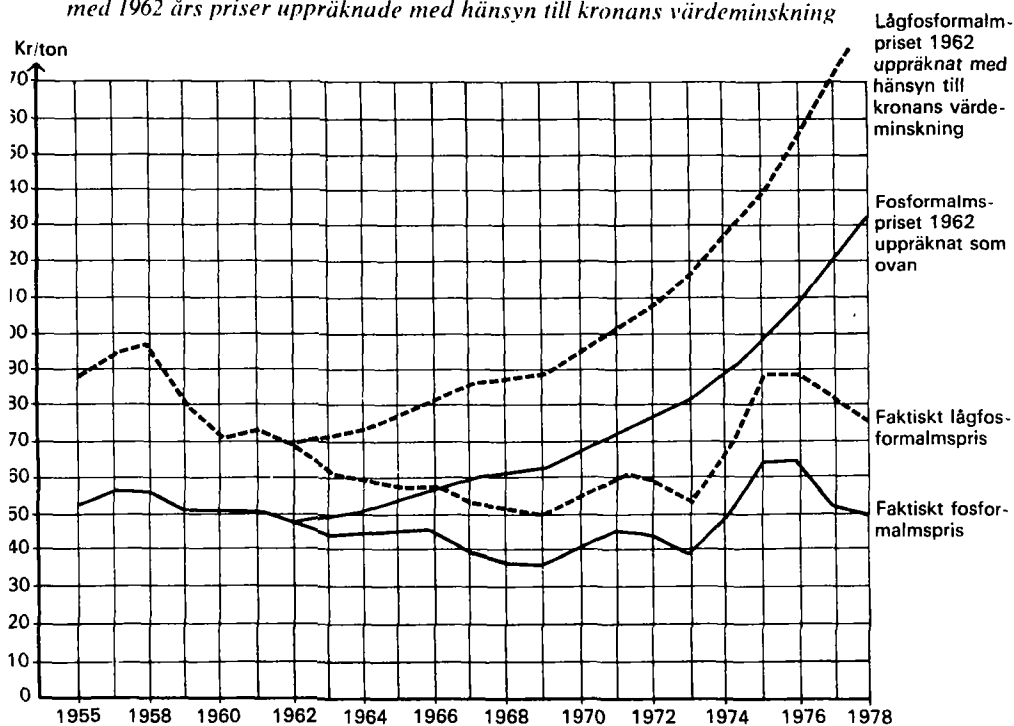
¹ Skeppningsplan 1978-06-01

² Skeppningsplan 1978-11-01

LKAB:s fob-priser bestäms numera i princip av cif-priserna i Rotterdam varifrån får dras kostnaderna för sjöfrakterna från LKAB:s exporthamnar. Skillnaden i kostnad mellan LKAB:s och konkurrenternas sjöfrakter till Rotterdam är en viktig faktor för LKAB:s konkurrenskraft. Sjöfraktskostnaden har nu nått ett *minimum*. Genom LKAB:s närhet till Europamarknaden kommer varje höjning av sjöfrakterna att bli till Narvikstradernas förmån. Inte heller kan man räkna med att någon mer betydande ökning av det malmförande tonnagets genomsnittstorlek kommer att ge de långväga malmerna fraktkostnadsänkningar. Konkurrensläget för LKAB, som påverkats negativt av de låga sjöfrakterna, borde därigenom inte komma att försämrats ytterligare. Effektivare lossningsanordningar i de stora lossningshamnarna gynnar i första hand korta trader och blir sålunda, när de på sikt installeras, en positiv faktor för LKAB-malmen. En återgång till sjöfrakter, som ger rederierna kostnadstäckning torde däremot komma att dröja.

Fob-prisernas utveckling sedan år 1956 på en representativ hög- resp. lågfosformalm samt för de senaste åren även på pellets exemplifieras i figur 2. Priserna för pellets har utvecklats likartat. Under de senaste åren har pelletspriserna sjunkit från ett genomsnitt år 1976 av ca 136 kr. per ton till ca 131 kr. per ton år 1977 och 110 kr. per ton år 1978.

Figur 2. Faktiska fob-priser på en hög- resp en lågfosformalm jämförda med 1962 års priser uppräknade med hänsyn till kronans värdeminskning

För framtiden förutses en prisutveckling, som åtminstone över en längre period innebär minst kompensation för inflationen, dvs. minst oförändrade realpriser på malm, räknat från 1978 års nivå.

Marknadsföring

LKAB arbetar för att behålla och vidga sin marknad. Marknadsföringen byggs ut. En särskild marknadsorganisation har skapats inom LKAB med uppgift bl. a. att samordna Malmexports och LKAB:s marknadsaktiviteter och produktutvecklingen.

En väsentlig affärsidé är att konkurrera med kvalitet och nya produkter och att finna nya marknader för LKAB:s produkter.

Resultat härav har redan visat sig.

Inom företaget finns hög teknisk kompetens, välutrustade laboratorier och nya produktidéer. Den intensiva forskningen i förening med teknisk marknadsföring sker sedan länge i samarbete med kunder. Sådant samarbete med tongivande verk kommer att utvidgas ytterligare.

I målsättningen för marknadsansträngningarna ingår att leveranserna skall hållas inte bara på en hög utan också på en så jämn nivå som möjligt. Den utbyggda kapaciteten utnyttjas därmed bättre och lönsamheten ökar. Sysselsättningen gagnas. Vissa av LKAB:s kunder har på senare år funnit det förenligt med sina intressen att bygga egna pelletsverk i hemlandet eller att som delägare engagera sig i pelletsverk i malmproducenternas utskepningshamnar. Detta har kommit att inskränka LKAB:s leveransmöjligheter, då kunderna i första hand utnyttjar egna hel- eller delägda verk.

För att kunna öka leveranserna och hålla en jämn sysselsättning är företaget icke främmande för att erbjuda kunderna att bli delägare i verk i Kiruna och Malmberget eller att själva bli delägare i pelletsverk, som kan komma att byggas av kunderna.

Detta kan öka leveranserna och bidra till sysselsättningen i malmfälten.

Marknadsutrymmet för högfosformalm och pellets är begränsat. Man kan befara att marknaden för högfosformalm kommer att krympa ytterligare. För pellets ökar däremot marknaden och bör vid mitten av 1980-talet ha lett till balans mellan tillgång och efterfrågan. LKAB:s möjligheter att sälja lågfosformalm är goda.

Järnmalsproduktion

Kirunaområdet och Narvik

Basen för LKAB:s järnmalsproduktion är gruvorna i malmfälten. I Kirunaområdet bryts f. n. Kiirunavaara och Leveäniemi (Svappavaara). Dessutom finns i området ett antal mindre högfosformalmer samt Mer-tainen och Gruvberget.

Kiirunavaara är en underjordsgruva. Brytningen befinner sig i dag på ca 450 m djup. Malmen torde ha ett djupgående till minst 1 500 m med ett

förmodat malminnehåll av 1800 milj. ton. Hur stor del därav som är brytvärd är en ekonomisk fråga, som bl. a. avgörs av marknadsförutsättningarna och produktionens effektivitet. Produktionskapaciteten vid diskontinuerlig skiftgång ligger inom den närmaste femtonårsgränsen på drygt 20 milj. ton per år färdiga produkter men kan eventuellt ökas. Sannolikt ligger övre gränsen härvidlag vid 23 milj. ton per år.

Kiirunavaaramalmen är en blandning av låg- och högfosformalm. Ca 25 % av de färdiga produkterna utgörs f. n. av lågfosformalm.

Ca 90 % av produktionen från Kiirunavaara utgörs av styckemalm och fines. Dessutom kan årligen drygt 2 milj. ton pellets tillverkas. Genom anrikning före pelletiseringen kan fosfor avlägsnas ur vissa typer av högfosformalm.

I Svappavaara finns i Leveäniemigruvan en malmreserv av uppskattningsvis 200 milj. ton i dagbrottsbrytning. Dessutom finns 50 milj. ton för eventuell underjordsbrytning. Årskapaciteten i färdiga produkter är 3,5 milj. ton, varav 3 milj. ton pellets.

Leveäniemigruvan bryts som dagbrott och med tilltagande djup minskar produktionskapaciteten. De långsiktiga planerna förutsätter därför att kompletterande brytning startas i slutet av 1980-talet och början på 1990-talet i de närliggande malmerna Gruvberget och Mertainen.

Malmprodukterna från Kirunaområdet är:

styckemalm, högfosfor
fines, högfosfor
styckemalm, lågfosfor
fines, lågfosfor
pellets

Samtliga styckemalms- och finesprodukter är magnetiter, dvs. magnetisk järnmalm.

Transporten av kirunaprodukter sker mot Narvik med järnväg. Kapaciteten på järnvägen torde f. n. ligga omkring 26 milj. ton per år. Med vissa investeringar i vagnpark m. m. kan järnvägens kapacitet bli ca 30 milj. ton per år. Vissa kvantiteter transporteras i dag och i framtiden från Malmberget till Narvik. För att järnvägens kapacitet mot Narvik på 30 milj. ton helt skall kunna utnyttjas fordras då förutom vagnsanskaffning även ombyggnad av bansträckan Malmberget—Kiruna.

Hamnen i Narvik moderniserades i mitten av 1970-talet dels med en mottagningsstation för tåg med en kapacitet avpassad till ovanstående järnvägskapacitet, dels med en ny kaj med tillhörande lager. Den nya kajen kan ta de största nu förekommande fartyg, 350 000 ton. Utskeppningskapaciteten bedöms ligga på ca 32 milj. ton per år men reduceras något, om en större andel pellets kommer att skeppas. Den sammanlagda lagervolymen är ca 4,5 milj. ton och är i första hand avsedd att ta upp variationer mellan tågtrafik och skeppning. Den kan endast i mindre omfattning tas i anspråk för konjunkturlagring.

Malmbergsområdet och Luleå

I Malmberget bryts malmen under jord i flera från varandra skilda malmkroppar. Ca 80 % av järnmalmens innehåll är magnetit, resten hematit eller s. k. blodstensmalm. Brytningen befinner sig på omkring 450 m djup. Malmdjupet är okänt, men gjorda mätningar indikerar att djupet är större än vad man kan klara av med nuvarande tekniska metoder. Malminnehållet ner till 1000 m djup uppskattas till 450 milj. ton. En utflackning av malmen på större djup kan komma att kräva nya brytningsmetoder.

I Malmberget är samtliga malmer av mellanfosfortyp, men eftersom hela produktionen anrikas minskas fosforhalten så att samtliga produkter blir lågfosforprodukter. Kapaciteten är totalt 8–9 milj. ton per år, inkl. en pelletskapacitet av drygt 4 milj. ton per år. Utom pellets produceras fines. Ingen hematit bryts just nu, men ett anrikningsverk finns, som kan ta hand om hematitmalmen.

Produkterna från Malmberget är således:

- lågfosforfines, magnetit (inkl. höganrikade specialsliger)
- lågfosforfines, hematit (ej f. n.)
- pellets.

En betydande flexibilitet finns mellan fines och pellets.

Malmbergsgruvornas kapacitet ligger f. n. och beräknas under hela 1980-talet ligga vid ca 9 milj. ton färdiga produkter under förutsättning av full brytning av hematiter. Med brytning av enbart magnetit ligger produktionstaket vid ca 8 milj. ton per år.

Malmbergsprodukter transporteras efter kundernas fria val mot Luleå eller Narvik. Järnvägens kapacitet mot Luleå är ca 10 milj. ton men kan höjas.

Mottagnings- och skeppningskapaciteten i Luleå är i storleksordningen 9 milj. ton. Skeppning sker normalt ej med större fartyg än 40 000-tonnare. Hamnen kan dock ta emot speciellt grundgående fartyg som tillåter större laster. På grund av isförhållandena ligger malmskeppningen nere i ungefär fem månader om året, eftersom järnmalm normalt ej kan bära merkostnaden för vintersjöfrakt. Lagervolymer i Luleå är 4 milj. ton. Storleken är motiverad av nödvändigheten att klara vinterlagring.

Kapacitetssummering

Konjunkturlagringsmöjligheter finns f. n. vid gruvorna i Kiruna, Svappavaara och Malmberget. I Kiruna kan ca 10 milj. ton lagras upp, i Svappavaara ca 1 milj. ton och i Malmberget 2–3 milj. ton. Möjligheter finns normalt också att som f. n. konjunkturlagra på kontinenten.

Med nuvarande anläggningar och anordningar är LKAB:s gruvkapacitet ca 33 milj. ton per år (färdiga produkter), järnvägskapacitet 35 milj. ton per år och skeppningskapacitet drygt 40 milj. ton per år.

Samtliga dessa värden kan med vissa investeringar höjas. Gruvkapaciteten kan höjas om marknad skulle finnas för mer högfosforprodukter.

Produktionens effektivisering

I Kiirunavaara förekommer som nämnts både låg- och högfosformalm. Malmerna ligger skiktade intill varandra inom stora delar av gruvan med geometriskt oregelbundna men i övrigt skarpa gränser. De med hänsyn till kostnaderna användbara brytningsmetoderna medger inte att de två malmtyperna helt hålls isär. I gränsskikten sker blandningar och blandmalmen innehåller för hög halt av fosfor för att kunna säljas som lågfosformalm. Den lämpar sig däremot efter avfosforisering för pelletsframställning.

Det pågår sedan länge ett tekniskt utvecklingsarbete inom många områden av gruvhanteringen. Utredningen visar med särskilt eftertryck den ekonomiska betydelsen av att forskning och utveckling för åstadkommande av en bättre särskiljning (selektivitet) av malmerna i Kiirunavaara fullföljs med kraft och att förståelse för dess betydelse sprids hos den i brytningsarbetet sysselsatta personalen. Därigenom frigörs ökade mängder lågfosformalm. Resurser har satts in för detta arbete.

Kostnadssidan bearbetas nu intensivt. Produktiviteten i gruvorna steg under 1960-talet mycket snabbt, delvis som ett resultat av den ökande produktionen. Den har därefter haft en ogynnsam utveckling, under senare år påverkad av den låga avsättningen. Olika åtgärder har sedan hösten 1976 satts in för att sänka kostnaderna och höja företagets effektivitet. Dessa åtgärder har haft en betydande effekt på kostnaderna.

Företagets effektivisering skall fortsätta. De befintliga resurserna i personal och utrustning är avsevärda. De gångna årens stora investeringar har medfört att en tekniskt väl utbyggd och modern produktionsapparat nu står till förfogande.

Vid rörelseenheter har utarbetats omfattande program, som visar på möjligheten till stora effektiviserings- och besparingsåtgärder i fråga om drift och investeringar. Effektiviseringen i form av ett bättre utnyttjande av de fasta produktionsanläggningarna är till en del beroende av hur produktionen kan höjas. Medan kostnadsbesparingar snabbt och kontinuerligt genomförs i fråga om material- och energikonsumtion etc., kräver åtgärder, som innebär inskränkningar av egen och entreprenörers personal mer omfattande förberedelser.

Att förutsätta effektivitetsförbättringar kommer till stånd är en av ett antal faktorer, som är av avgörande betydelse för utredningens slutsats att LKAB har möjligheter att fortsätta som självbärande företag.

LKAB:s kostnadsläge och därmed företagets konkurrenskraft i jämförelse med de stora översjöiska järnmalmsgruvorna är f. n. otillfredsställande. Detta innebär ett allvarligt hot mot företaget och gruvsamhällena. Det är därför nödvändigt att det sker en kraftsamling för fortsatta förbättringar av produktion och effektivitet.

Utredningsgruppen, som tvingats arbeta snabbt, har inte haft möjlighet att i samarbete med personalen genomföra den analys av effektiviseringsprogrammen, som torde vara en förutsättning för genomförandet. Arbetet i detta syfte har igångsatts och organiserats i särskild projektform.

Personalstyrkans utveckling

Antalet anställda har under de senaste åren genom rekryteringsrestriktioner, förtida pensioneringar och naturlig avgång minskat men är fortfarande större än som f. n. erfordras. Även med den ökande produktion som förutses i utredningen kommer bl. a. som en följd av effektiviseringsprogrammets genomförande ett personalöverskott att finnas under de närmaste åren. Enligt utredningens bedömningar våren 1978 skulle personalöverskottet år 1978 ha varit omkring 1000 personer vilket överskott med enbart naturlig avgång i det närmaste skulle kunna avvecklas under en femårsperiod.

Personalutvecklingen redovisas såsom beräknad personalutveckling, bedömt personalbehov samt över- eller underskott av personal. Den beräknade personalutvecklingen avser det faktiska genomsnittliga antalet anställda åren 1976–77 samt den beräknade utvecklingen åren 1978–83 under förutsättning av naturlig avgång. I sifferuppgifterna ingår anställda långtidsfrånvarande. Den naturliga avgången består av pensionsavgång, vilken generellt beräknas ske vid uppnådda 60 år, och övrig naturlig avgång, som med hänsyn till den låga omsättningen av personal beräknas till 2% vid var och en av de båda järnmalmsrörelserna och till 3% vid Regionkontoret i Kiruna (netto efter hänsyn till viss nödvändig återrekrytering).

Det bedömda personalbehovet avser behovet av personal för den produktion, som är planerad under perioden. I uppgifterna ingår personal sysselsatt med investeringar, som är nödvändiga för fortsatt drift. Siffrorna inkluderar normal korttidsfrånvaro men däremot inte långtidsfrånvarande personal. Vid bedömning av personalbehovet har hänsyn tagits till föreliggande förslag till effektiviseringsprogram.

Över- resp. underskottet av personal utgör skillnaden mellan beräknad personalutveckling och bedömt personalbehov. Skillnaden inkluderar således långtidsfrånvarande, vilka dock även redovisas separat för utvisande av det egentliga över- eller underskottet av personal.

Exemplet i figur 3 visar hur den totala personalstyrkan genom naturlig avgång skulle minska under åren 1976–83 med ca 1900 personer eller drygt 23%. Behovet av personal är redan år 1978 1100 personer mindre än den tillgängliga personalen om man undantar långtidsfrånvarande. Under perioden minskar behovet med ytterligare ca 225 personer.

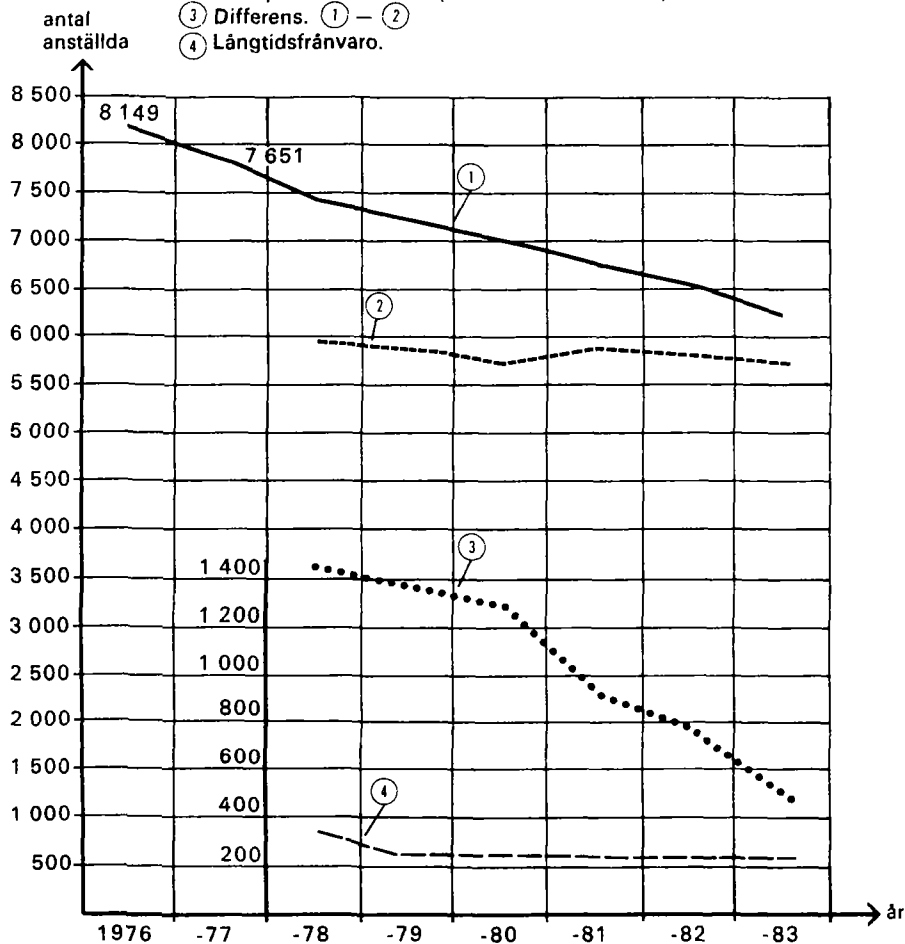
Personalöverskottet utgörs av skillnaden mellan kurvorna 3 och 4 i figur 3 (avser bedömningarna från utredningsperioden våren 1978, ej det dagsaktuella läget som innebär att personalöverskottet år 1979 blir lägre än vad som förutsatts i utredningen).

Om man i samma exempel studerar personalutvecklingen inom Kiruna resp. Malmbergsområdet och inkluderar all där pågående verksamhet men utesluter hamnarna i Narvik och Luleå fördelar sig personalöverskottet, exkl. långtidsfrånvarande, enligt figur 4.

Figur 3. Personalutveckling och personalbehov

Totalt Kiruna och Malmborgsområdet samt hamnarna

- ① Beräknat medeltal anställda resp. år efter reducering med faktiska pensionsavgångar och 2% övrig avgång.
- ② Bedömt personalbehov enligt budget 1978 och 5-årsplan 1979-83. (Bedömn. våren 1978).
- ③ Differens. ① - ②
- ④ Långtidsfrånvaro.

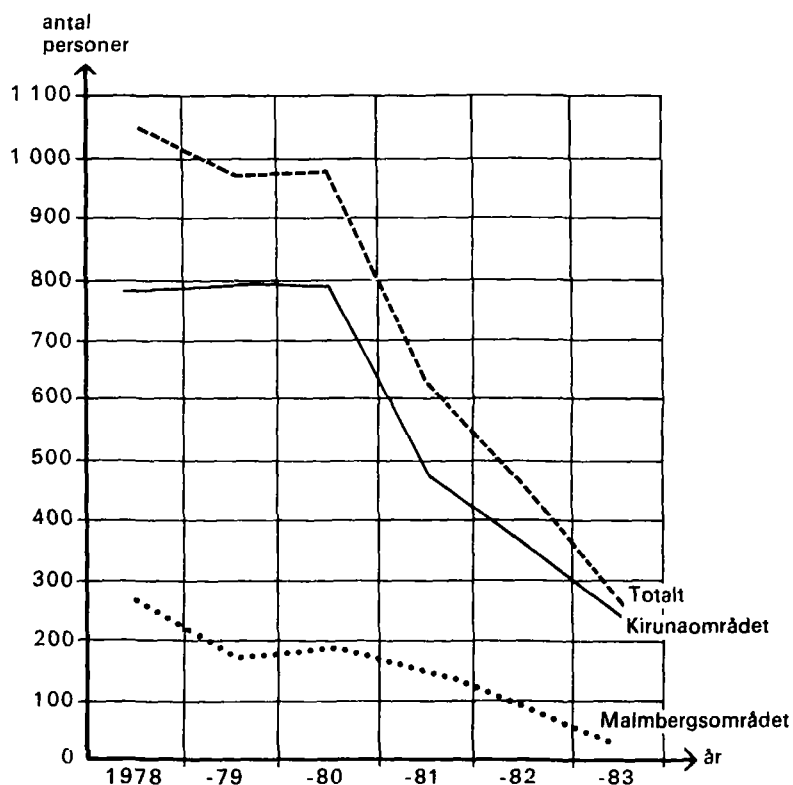

Utredningsgruppen finner det nödvändigt att kostnaden för den övertaliga personalen betraktas som en samhällslig kostnad som inte skall belasta LKAB:s resultat.

Transporter

Malmutvinningen innebär i sin tekniska del ett omfattande transportarbete, som från gruvan fram till stålverket med transporter inom gruvområdet, på järnväg och till sjöss ingår i ett stort system.

Figur 4. Personalöverskott Kiruna- och Malmbergsområdet

Sjötransporterna sker beträffande LKAB:s malm på fartyg tillhörande andra företag. Vissa konkurrerande järnmalmsföretag har skaffat egna fartyg. Frågan om LKAB:s framtida politik på detta område utreds.

Malmtransporten till hamnarna i Luleå och Narvik sker på malmbanan, som på svenska sidan tillhör statens järnvägar och på norska NSB (Norges Statsbaner).

Järnvägskostnaderna är enligt LKAB:s uppfattning orimligt höga. De konkurrentanalyser, som utredningen låtit genomföra, omfattar även kostnader för järnvägstransporter. Jämförelserna är visserligen vanskliga att göra med hänsyn till de skilda lokala förhållandena men ger ändå en uppfattning om storleken av konkurrenternas järnvägskostnader. Den bekräftar den höga fraktkostnadsnivån för LKAB-malm.

Utredningsgruppen utgår från att järnvägsfrakterna radikalt sänks så att LKAB:s allvarliga konkurrensnackdel i detta avseende elimineras.

Nya verksamheter

Järnmalmsrörelsen befinner sig i ett skede, där risk finns för stagnation och tillbakagång. Nya verksamhetsgrenar skall därför utvecklas som på sikt kan ge företaget en ny ekonomisk bas för sin verksamhet. LKAB har ett värdefullt kunnande inom gruvhantering och därtill gränsande aktiviteter. En förstärkning av företaget sker därför naturligtast utifrån dessa kompetensområden.

LKAB avser att i första hand inrikta utvecklingen av nya rörelsegrenar på prospektering efter och utvinning av andra malmer och mineral än järnmalm med särskild inriktning på Norrbotten. Även utveckling av internationell konsultverksamhet är av vikt.

Bolaget samverkar med Statsföretag samt kommunala, statliga och fackliga organ för att bredda verksamheten i framförallt gruvorterna.

Järnmalmsrörelsen förblir dock LKAB:s huvudverksamhet.

Resultat och finansiering

Bedömningen av LKAB:s framtida förutsättningar, ekonomi och finansiella behov är naturligtvis behäftad med viss osäkerhet. En utveckling, som är mer gynnsam beträffande leveranserna eller priserna, kan medföra att ekonomin blir mycket god. Ett kvarstannande vid 1977-78 års låga leveransnivå får däremot allvarliga konsekvenser.

Om sänkningen av järnvägsfrakten skulle utebli försämras LKAB:s förutsättningar drastiskt. Detsamma gäller om genomförande av effektiviseringsprogrammen ej lyckas.

Resultaten för åren 1977 och 1978 visar betydande underskott. Under den långvariga stålkrisen har malmlagren byggts upp till ca 15 milj. ton vid årsskiftet 1977/78. Ett omfattande investeringsprogram har fullföljts. Detta har gjort en avsevärd upplåning nödvändig. Den finansiella belastningen har stigit och soliditeten försämrats.

Investeringarna har, som tidigare nämnts, lett till att företaget genomgående har moderna anläggningar. Förutsatt att marknadsutvecklingen blir den förutsedda gäller att beslut om ytterligare stora investeringar blir aktuella tidigast några år in på 1980-talet.

Resultaturvecklingen under den närmaste femårsperioden har analyserats för olika leveransalternativ. Utvecklingen på längre sikt har studerats mer översiktligt.

Med vissa förutsättningar beträffande leveranskvantiteter, priser, järnvägskostnader och sociala kostnader uppkommer i huvudalternativet ett rörelseresultat omkring noll före avskrivningar och finansiella poster redan från år 1979.

I utredningen har analyserats finansieringsalternativ med utgångspunkt i resultat- och balansräkningar och olika former för en rekonstruktion har studerats.

Utredningsgruppen anser på grundval härav att en finansiell rekonstruktion är nödvändig. Denna bör utformas så att förutsättningar skapas för företaget att i fortsättningen uppfylla rimliga krav på lönsamhet.

Bilaga 2

Uppgifter om LKAB, åren 1974–1978

	Prel. utfall				
	1974	1975	1976	1977	1978
Genomsnittspris, kr./ton levererad malm	62:24	86:99	90:34	79:92	69:90
Järnmalmproduktion, milj. ton	31,0	26,3	25,5	21,3	18,4
Järnmalmleveranser, milj. ton	32,2	20,8	22,1	19,3	24,5
Malmlager per 31/12 milj. ton	3,9	9,4	12,1	15,0	8,2
Omsättning, koncernen, milj. kr.	2 013,3	1 845,5	2 061,3	1 653,2	ca 1 940
Resultat efter plan- enl. avskrivn. före disp. o skatt, koncernen, milj. kr.	362,8	313,9	26,5	-642,8	ca -860
Balansomslutning, koncernen, milj. kr.	2 752,1	3 215,1	4 026,4	4 326,2	ca 4 040
Soliditet, koncernen, %	63,9	57,4	48,4	35,8	ca 27
Investeringar, koncernen, milj. kr.	296,5	388,0	586,9	589,5	ca 300
Antal anställda per 31/12, koncernen	8 182	8 681	8 863	8 293	ca 7 920

Bilaga 3

LKAB:s resultat (moderbolaget) 1978–1979 utan rekonstruktion

milj. kr.	prel. utfall 1978	budget 1979
Rörelsens intäkter	1 820	1 780
Rörelsens kostnader	2 040	1 775
Rörelseresultat före avskrivningar	-220	5
Planenliga avskrivningar	-225	-230
Extra avskrivning	-214	-
Rörelseresultat efter avskrivningar	-659	-225
Finansiella och extraordinära intäkter och kostnader	-197	-230
Resultat före bokslutsdispositioner och skatt	-856	-455
Bokslutsdispositioner och skatt	+239	- 25
Resultat efter skatt	-617	-480